

HÜSEYİN IRMAK

1961-62 kışında, annesinin deyimiyle “kar yağarken,” Sivas, Zara’da doğdu. Dört yaşında ailesiyle birlikte İstanbul, Kurtuluş’a geldi. Kabataş Erkek Lisesi’nden ve Marmara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu’ndan (şimdiki İletişim Fakültesi) mezun oldu. Aynı okulda halkla ilişkiler dalında yüksek lisans yaptı. 1987’de *Güneş*, 1989-91’de *Tercüman* gazetelerinde muhabir olarak çalıştı. 1991’den bu yana Kâğıthane Belediyesi’nin basın danışmanlığını yürütüyor. *Dinler Arası Sevda Türküleri* adlı çalışması 2009 yılında kitap olarak yayımlandı (İstanbul, Punto Yayıncılık).

Yayıma hazırladığı kitaplar

- Kâğıthane Cirit Oyunları* (1999-2003, 6 fasikül)
- Kâğıthane Hıdırellez Roman Şenliği* (1997)
- Kâğıthane Şarkıları* (2001, CD ve kitap)
- Kâğıthane’de Geçmiş ile Bugün* (2001)
- Tarihi Kâğıthane Köyünün Aileleri* (2 cilt, 2004-2007)
- Osmanlı Belgelerinde Kâğıthane* (2007)
- Kâğıthane Tarih Envanteri* (2009)
- Kâğıthane İmar Planı Araştırmaları*, 1973 (2013)
- Sözlü Tarih Görüşmeleriyle Kâğıthane* (2013)
- İlkçağdan Günümüze Kâğıthane* (2018)

u s u l g e r e ğ i

Tatavla'dan Kurtuluş'a, Hüseyin Irmak'ın, çocukluğunun ve ilk gençliğinin geçtiği, İstanbul'un Kurtuluş semti ve bu semtin sakinlerine dair anılarından oluşuyor.

Kitabın ilk baskısı, *Yaşadığım Kurtuluş: İstanbul'da Bir Kadim Semt* adıyla 2003 yılında Aras tarafından yapılmıştı (2. basımı 2010). Elinizdeki dördüncü baskı, ilk baskıdan bu yana geçen sürede yazarın edindiği yeni bilgiler ışığında güncellendi. Metnin başına etraflı bir Tatavla/Kurtuluş tarihçesi eklendi. Böylece semtin, ilk baskıda üzerinde hakkıyla durulamayan “Tatavla” geçmişi daha ayrıntılı ele alınarak kitabın kapsamı genişletilmiş oldu. Bu yenilikleri ifade edebilmesi açısından da, kitaba *Tatavla'dan Kurtuluş'a* adı verildi.

Pek çok okurun Kurtuluş semtini bilmediği dikkate alınarak, kitabın sonuna bir “iptidai” Kurtuluş krokisi eklendi. Bu krokinin üzerinde metinde adı geçen bazı yerler işaretlendi.

Türkçe yazımda Ömer Asım Aksoy'un *Ana Yazım Kılavuzu* (Epsilon Yay.) temel alındı, Necmiye Alpay'ın *Türkçe Sorunları Kılavuzu*'ndan (Metis Yay.) yardımcı kaynak olarak yararlanıldı.

y a y ı n c ı n ı n n o t u

**TATAVLA'DAN
KURTULUŞ'A**

Aras Yayıncılık
İstiklal Caddesi, Hıdivyal Palas 231/Kat 1
34430 Tünel, Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 252 65 18 - 243 06 02
Fax: (0212) 252 65 19
info@arasyayincilik.com
www.arasyayincilik.com
Sertifika No: 10728

ARAS - URUU 61

Tatavla'dan Kurtuluş'a
Hüseyin İrmak

Yayıma Hazırlayan
Arlet İncidüzen - Lora Sarı

Kapak Tasarımı
Aret Gıcır

Kapak Fotoğrafı
Yazarın kardeşi Mehmet Ali,
Kurtuluş son duraktaki bahçede.

ISBN 9786055753948

Baskı
Sena Ofset: 2. Matbaacılar Sitesi 4NB7-9-11 Topkapı-İstanbul
Tel: (212) 613 38 46 / Sertifika No: 45030

Birinci Baskı: Ekim 2003, İstanbul
Beşinci Baskı: Temmuz 2022, İstanbul

TATAVLA'DAN
KURTULUŞ'A

HÜSEYİN IRMAK

*Bizi Kurtuluş'a getiren babam Veli Irmak'ın
ve 10 Aralık 2021'de kaybettiğimiz
annem Zöhre Irmak'ın anısına*

ÖNSÖZ NİYETİNE

Yaşayan Bir Kitap

Yüreğinin saklısına koyarak dünyanın uzak diyarlarına da aynı sıcaklıkta götürdüğü köyünü, mahallesini ve anılarını, yeni memleketlerinde kaleme alan Ermeni yazarların kitaplarını okuyunca, ben de, büyüdüğüm ve gönlümün aydınlık köşelerinde yer tutan Kurtuluş'u, oradaki yaşamı, oranın insanlarını kısaca yazmak istedim. Okuduğum o güzel kitaplar vesilesiyle başladığım çaba, bir süre sonra elinizdeki kitaba dönüştü ve Aras tarafından 2003'te *Yaşadığım Kurtuluş: İstanbul'da Bir Kadim Semt* adıyla yayımlandı.

“Niko ses ver Atina'dan. Taso, sen Selanik'ten. Naha bet sen nereden ses vereceksin peki? Varujan ya sen?” diye sormuştum kitapta. Bir karşılık alacağıma emin değildim, ama ses etmek istemiştım yine de.

Zaman içinde ses verdiler tek tek...

Halen Paris'te yaşayan Ohannik Akopcan, internetten ısmarladığı kitabı bir çırpıda okuduğunu, anıları bir kez daha tazelenirken hüzünlendiğini söyledi telefonda. Bisikletçi Fuat ağabeyden bahsetti. Uzun bir aradan sonra gelebildiği İstanbul'da, eski bir mahalle arkadaşıyla birlikte hemen Kurtuluş'a gittiğini, Fuat ağabeyi bulup görüştüğünü, birlikte resimler çektiğini anlattı. Fuat ağabeyin hâlâ yaşayıp yaşamadığını merak ediyordu.

O merak içindeyken, tesadüf bu ya, Fuat ağabeyin küçük kızı Saniye Belitaş'a, Kurtuluşlu bir arkadaşı kitaptan bahsetmiş. Saniye, akşam iş çıkışı arkadaşlarıyla hemen Beyoğlu'na gidip kitabı satın almış. İstiklal caddesinin ka-

labalığında yürürken babasından bahseden bölümü arayıp bulmuş, okurken duygulanıp ağlamış.

Ertesi gün beni telefonla aradı. Birkaç gün içinde de işyerime geldi. Kitabın evde nasıl karşılandığını ve daha bir dolu şeyi anlattı. Adreslerini aldım. Bir akşam onları Beşiktaş Muradiye'deki evlerinde ziyaret ettim. Kurtuluş'tan dünyaya dağılan insanlarla birlikte ünü de yayılan Fuat ağabeyi yıllar sonra görmek, elini öpmek, onunla konuşmak müthişti. Kitabı eline aldı yeniden, kendi bölümüne baktı. Anılarından ve Kurtuluş'tan bahsetti. Sonra bir iki defa daha görüştük, el yazısıyla yazdığı anılarından bir kopya verdi. Eski fotoğraflarından, belgelerinden birer kopya almama müsaade etti. Ne yazık ki kısa bir süre sonra Alzheimer hastası oldu ve hafıza kaybı giderek derinleşti. Hastalığı döneminde daima benim kitabı istemiş, sürekli kendi bölümünü okumuş ve bu ona hep iyi gelmiş. "Bak, burada benden bahsediyor," diyormuş eşine ve kızlarına. Kendi okuyamadığı zamanlarda da etrafındakilere okutuyormuş.

Fuat ağabey 2008'de Beşiktaş'taki evinde vefat etti. Cenazesi, Ezine, Geyikli Dalyan köyü mezarlığına defnedildi.

Dr. Rasih Türker de, bir dostu vasıtasıyla, kendilerinden bahsedilen kitabı öğrenmiş, sonrasında da beni telefonla bulmuştu. Yıllar sonra Rasih amcanın sesini duymak çok hoştu. Eşi Yıldız hanımla birlikte çocukluğumuzun doktoru ve sesiydi o. Çalışmamı çok beğendiğini, benimle gurur duyduğunu söyledi. Elinden geçmiş çocuklardan biriydim ve beklenmedik bir şekilde karşısına çıkmıştım. Biraz kitaptan, biraz ailelerden, biraz dispanserden konuştuk; babamın vefatına üzüldü. Hüzün kokan heyecanlı bir konuşma yaptık. Bir daha onu görme şansımın olamayacağını bilmeden, görüşmek dileğiyle telefonu kapattık.

2005'te Tarih Vakfı, Kurtuluş semtinin tarihi ve toplumsal yaşamı hakkında bir sunum yapmamı istedi. Hazırlığımı yaptım, tanıdığım eski Kurtuluşlulara haber verdim. Söyleşi günü olan 7 Nisan'da salon tamamen doluydu. Koleksiyonumdakileri ve Fuat ağabeyden aldığım fotoğrafları kullanarak sunumu renkli hale getirmeye çalıştım. Resimler de, söyleşi de Tarih Vakfı'nın kayıtlarına böylece girdi.

Derken bir telefon daha geldi. Arayan, baba tarafı akrabalarımın Ağa Demir'di. Hem uzun yıllar sonra yeniden görüşmek, hem de kitapta bahsi geçen Kevo amcayla ilgili bilgiler vermek için aramıştı. Şişli'de buluştuk. Kevo (Kevork) amcanın hikâyesini detaylarıyla anlattı.

Tabii, bu arada hayat, hoş anıların yanına acılarını da koydu. Rasih amca 2007'de, yurtdışından uçakla gelecek oğlu Cüneyt'i karşılama hazırlığındayken evde fenalaşmış ve ertesi gün bu dünyadan göçüp gitmişti. Gürül gürül konuşan coşkulu bir yürekte Rasih amca. Kurtuluş'ta işlettiği dispenseri kurduğu 7 Temmuz 1958'den beri sayısız anne ve babadan, çocukları için aldığı dualarla gitti öte tarafa.

Rasih amcanın ölümünden sonra dispenser hiç açılmadı. Yıldız hanım salı günleri temizlik yaptırmak için gidiyordu sadece. İşte o temizlik günlerinin birinde, Yıldız hanımla randevulaştık. O gün kapıdan içeri girdiğimde karşı duvardaki Atatürk büstünü, duvardaki ve sandalyelerdeki pembe rengi, odalardaki her şeyi aynen çocukluğumdaki gibi buldum ve tek kelimeyle çarpıldım. Dip duvardaki kurukafa resmi bile aynı yerinde duruyordu. Dispanserde zaman mı durmuştu, ben mi birden yıllar öncesine dönmüştüm, bilemedim. Yıldız hanımla her yeri tek tek gezdik. Sonra birlikte resimler çektirdik. Rasih amcanın masasındaki fotoğraflara baktık hüzünle. 2016'da dispenser satıldı

ve bir tarih kapandı. Şimdi orası meşrubat kasalarıyla dolu bir depo durumunda. Kapı camındaki tıp amblemleri eski günlerden bir hatıra olarak durmakta sadece.

Kitapla ilgili bir başka ilginç gelişme de, Oğuz Apartmanı'nda oturan Süzet'le birbirimizi bulmamızdı. Ona da kitabı bir arkadaşı haber vermiş. Yayınevini bulup aramış, telefonumu istemiş. Kitabı okuduğunda çok duygulandığını, bazı anlarda gözlerinin dolduğunu aktardı sonraki telefonlarında. Bir buluşma günü belirledik. O, ablası Çela ve ben Levent'te, çarşı içinde buluştuk. Genç kızlığında bırakıp şimdi torun sahibi olarak bulduğum Süzet'i görür görmez tanıdım. Yıllar sonra ikisiyle de hasretle kucaklaştık. Gözlerimiz doldu. Hemen oradaki kafelerden birine oturduk. Başladık konuşmaya. Kitaptan, yaşananlardan, bu kadar yıl boyunca olanlardan, ailelerden, çocuklardan, torunlardan... Anneleri Madam Donna'dan bahsederken üçümüz de ağlıyorduk. Sonra, yanlarında getirdikleri fotoğraflara muhabbetle baktık.

Madam Donna'nın ve Bay Vitali'nin yüzlerini yıllar sonra yetişkin gözlerle gördüm. O dönemde yaşlıca bulduğum Vitali amca meğer ne kadar gençmiş. Onların iki güzel eseri, mirasları olarak karşımda duruyordu. Süzet, evlendikten sonra eşiyle İsrail'e gitmiş ama orada yapamayıp geri dönmüştü. Şimdi torunları vardı. Ben, evlerinin arka odasındaki güzel suluboya tablonun hâlâ bizde olduğundan bahsedince ikisi de çok şaşırıldı. Madam Donna'dan sonra atılan bu tablonun kaybolmaması ve bizim evde olması onlar için beklenmedik bir sürprizdi. Heyecan ve merakla başladığımız görüşmeden dostlukla ayrıldık.

2010'dan sonra çağrımın asıl muhataplarından haberler geldi. Varujan maalesef, 1996 gibi, Paris'te şüpheli bir

ölüme kurban gitmişti. 2017’de, annesi Varsenik Berberyan’dan aldım haberini.

Niko gerçekten de Atina’dan ses verdi. Kurtuluş’la ilgili bir Facebook sayfasında bu kitabın kapağını gördükten sonra iletişime geçmişti hemen. Yıl 2015’ti. Aylardan Ağustos. Tam 41 yıl sonra. Mesajında “Beni hatırladın mı?” diye sormuştu. Ben de hemen bizim Niko mu, değil mi anlamak için Facebook profiline baktım. Yetişkin fotoğrafları bizim Niko’yu andırıyordu ama çocukluk hallerini görünce emin oldum. Oydu. Hiç cevap yazmadan, kitabın kendisiyle ilgili sayfalarını fotoğraflayıp gönderdim hemen. Cevabı kitabın sayfalarındaki “Niko! Neredesin?” sorusu vermişti. Okurken ağlamış ve hemen annesini çağırıp bilgisayarın ekranından sayfaları göstermiş. Bu defa annesi Panayiota’nın da gözleri dolmuş.

Taso’dan da onun sayesinde haberdar oldum. Tasolar, akrabalarından dolayı önce Selanik’e yerleşmiş, fakat deprem nedeniyle, ablasının hamileliği döneminde 1978’de Atina’ya geçmişti. Böylece ikinci ses de geldi. Taso’ya da, Niko’ya da hemen kitaptan birer tane postaladım.

Nahabet ise Paris’tymiş. Niko, Facebook üzerinden onu da bulmuş. Bana iletişim bilgilerini verdi. Aradım ve Paris’ten bana, “Hüseyin can!” diye seslendi.

Bu arada Rum İlkokulu’nun eski öğrencileri, 26 Ekim 2014’te birinci buluşmalarını Kurtuluş’taki okullarında gerçekleştirdi. Ay. Dimitri Kilisesi’nin günü olan 26 Ekim’de Atina’dan iki otobüsle geldiler. Tabii ki ben de oradaydım. Eski tanıdıklarımızı görmek, konuşmak umduyla benim gibi birkaç kişi daha gelenleri karşıladı. Hatta kimileri evden fotoğraf albümlerini getirmişti. Çok uzun yıllardır görmedikleri arkadaşlarıyla vaktiyle birlikte çek-

tirdikleri fotoğraflara baktık. Duygusal anlar yaşandı. Ben de yan duvarını aşarak girip top oynadığımız okul bahçesine çocukluğumdan bu yana ilk defa girmiş oldum.

Yine bizim dönemin çocuklarından Stavros Anestidis ile o gün buluştuk, konuştuk. Stavros, kitabı duymuş, Atina'da edinmiş ve bir çırpıda okumuştur. Hemen oturup mektup yazmış, babamı hatırladığını belirtmiş ve kendisinin Kurtuluş'ta nerede oturduğunu tarif ederek, ortak hafızamızdan birtakım anıları tazelemiştir.

Tatavlalılar, 2015'te yine otobüslerle geldi ama bu defa yolda kaza geçirip bir kayıp verdiler. Otobüsün camını parçalayarak gelen araba tekerleğinin çarpmasıyla Yani Vafiadis isimli bir hemşehrimiz hayatını kaybetti. Otobüstekiler bile bir şey anlamamış. Bu olayın şoku ile geldi grup İstanbul'a. Yine de programlarını tamamlayarak döndüler.

Kitapta bahsi geçen ve albüm bölümünde fotoğrafı da bulunan isimlerden Artin ağabey, yani Artin Aşnam ise 14 Aralık 2016'da Zeytinburnu'nda özel bir hastanede hayata gözlerini yumdu. Hemen ertesi gün Feriköy'deki ibadet salonunda yapılan dokunaklı törenin ardından Kilyos Yehova Şahitleri Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Derken 25 Aralık 2016'da bu kitabın çocukları için büyük gün geldi. Niko, Taso ve ben Atina'da buluştuk. Niko ile 42 yıl, Taso ile 39 yıl sonra. Buluşmaya Kuyulubağ sokağının çocuklarından Jordan Vlahopoulos da geldi. Jordan başlangıçta iki yıl Atina'da kaldıktan sonra Kanada'ya geçmiş, uzun yıllar orada yaşamıştı. Birkaç yıl önce yeniden Atina'ya yerleşmişti. İki ayrı buluşmada toplam on bir saat sürekli konuştuk. Ara ara hepimizin gözleri doldu.

Niko, ailesiyle birlikte 18 Temmuz 1974'de gitmiş. İlk üç ay her sabah burnu kanamış. Sıkıntıdan. İstanbul'a

dönmek istiyormuş hep. O günlerde çok ağlamış. İki ay sonra okul zamanı gelmiş. Çocuklar onun İstanbul'dan geldiğini öğrenince hemen "Türk tohumu" diyerek alay etmeye, dışlamaya başlamış. Ağlayarak dönmüş eve ve bir daha da okula gitmemiş. Babasının yanında çalışmaya başlamış. İstanbul'da gömlekçilik yapan babası Dimitri Milonas, Atina'da da aynı işi yapıyormuş. Böylece bizim Niko, baba mesleğiyle hayatını idame ettirir olmuş.

Kız kardeşi Angeliki 1984 yılında, henüz 16 yaşındayken, bir trafik kazasında hayatını kaybetmiş. Niko, yine Kurtuluşlu olan Louiza Georgiadou isimli bir kızla evlenmiş. Dimitri ve Angeliki ismini verdikleri iki çocukları olmuş. Bugün Dimitri 30, Angeliki ise 27 yaşında. Babası Dimitri ise 2002 yılında vefat etmiş.

İstanbul'dan 1977'de giden Taso (Anastasios Sarıoğlu) ortaokulu burada bitirmişti. 1974 Kıbrıs gerginliği günlerinde arkadaşları kendisine sokakta "Taso!" diye seslenince başına kötü şeyler gelmesine ramak kalmış. Bunu duyan bir grup saldırmaya kalkınca, "Yok, onun adı Haso'dur, biz Taso diyoruz," diyen arkadaşları sayesinde zorlukla kurtulmuş. Arkadaşları o günlerde onu Haso veya şişman olduğu için Tosu yani Tosun diye çağırıyormuş.

Yine aynı günlerde, Kurtuluş Caddesi'ndeki iki katlı kargir evlerinin balkonunda oynarken, cama bir kurşun gelmiş. O an evde olan eniştesi Hristo hemen Taso'yu içeri almış. Bakmışlar ki olacak gibi değil, Yunanistan'ın yolunu tutmuşlar. Anne Teognosiya (çevresi ona Teano derdi) çocukları Ksenula ve Taso ile göç yollarına düşmüş. İstanbul'dan otobüsle ayrılmışlar. O dönem otobüsler sadece sınıra kadar gittiğinden, ara bölge yürünerek geçiliyor, sonra yeniden otobüse biniliyordu. Nikolar da öyle gitmiş.

Baba Paraskos Sarioğlu ise 1968’de, Taso henüz okula bile başlamamışken, kanserden hayatını kaybetmiş. Paraskos Usta, Taso’nun dediğine göre, Kurtuluş’un ilk matbaacısıdır. Dede Anastas Ksanthopoulos’un da (sonradan Sarioğlu adını alırlar) kömürcü dükkânı vardır. Babannesesi Kayseri, anneannesi Nevşehirli olan Taso, şimdi Atina’daki Kapadokyalıların sosyal faaliyetlerinde dernek yöneticisi olarak yer almaktadır.

Taso’nun ablası Ksenula’nın eşi Hristo, Sağmalcılar’da dökümcüydü. 1970’lerin başında gerçekleşen kolera salgını sonrası dükkânını Balıkpazarı’na taşımıştı. Taso okul tatillerinde eniştesinin dökümhanesinde çalışıyordu. Yunanistan’a göçtüklerinde Hristo enişte dökümcülüğe devam etmiş ve ömrünün sonuna kadar da bu işi yapmış. İlk zamanlar eniştesinin işte tek başına çok zorlanacağı düşünüldüğü için Taso’yu da onun yanına vermişler. Fakat o, zaman içinde mobilya sektörüne yönelmiş. Şimdi artık iyi bir mobilya tasarımcısı ve ustası olarak sürdürüyor hayatını.

Bütün bu buluşma ve kavuşmalara ilaveten, bir Kurtuluş sevdalısı olan Berk Erkent’in açtığı “Tatavla’dan Kurtuluş’a” adındaki Facebook sayfası, biz Kurtuluşlular için beklenmedik fotoğraf ve bilgilerin kaynağı oldu. Kitabın üçüncü ve dördüncü baskısı için “albüm” bölümüne koyduğum bazı ek fotoğraflar oradan alınmadır. Ya da bağlantısı o sayfa üzerinden kurularak elde edilmiştir. Berk’e teşekkürlerimi ileterek, Niko, Taso, Nahabet, Jordan ve Stavros ve daha nice hemşerimle 40 yıl sonra bizi buluşturan kaderin cilvesine hüznle tebessüm ediyorum şimdi.

Kitabı, yaptığım bütün bu görüşmeler ve ilk baskıdan bu yana geçen 19 yıl boyunca edindiğim yeni bilgiler ışığında güncelledim. Başına, kısa ama etraflı bir Tatavla-Kurtuluş tarihçesi ekledim. Son yıllarda semtin eski

adı Tatabla'nın giderek daha fazla hatırlanması ve günlük kullanıma girmesinin verdiği cesaretle, yayıneviyle birlikte karar vererek bu yeni baskıya *Tatabla'dan Kurtuluş*'a adını verdik. Benim için çok değerli yeni yollar açan bu mütevazı kitap, dilerim nefes alıp vermeye ve Tatabla-Kurtuluşları buluşturmaya, semtin yeni sakinleri tarafından da okunmaya devam eder.

4 Haziran 2018 Pazartesi günü Hakan Akçaoğlu'nun "Dünyanın en iyi portakallı kurabiyeleri artık öksüz kaldı" mesajıyla vefatını öğrendiğim annesi, Sevim Teyze'mizin, ve de gençlik yıllarını birlikte geçirmiş, çocuklarını beraber büyütmüş iki komşu olarak İstanbul'un farklı semtlerinde aynı gün vefat eden annem Zöhre İrmak ile Nahabet ve İrma'nın annesi Arşaluys Özşimşek'in* ve Atina'da daima semtinin hasretiyle yaşayıp 9 Şubat 2022 Çarşamba günü vefat eden, Niko'nun annesi Panayota Pasadakis Mylona'nın** anısına, ruhuna birer selam göndererek...

Haziran 2022

* 10 Aralık 2021 Cuma günü ölen bu iki kadının ikisinin de Fransa'da, bir gün gelecekleri umuduyla hep hasretini çekip yolunu gözlediği birer oğlu vardı. Ve bu iki oğul annelerinin cenazesinde bulunamadı.

** Niko'nun anlattığına göre Panayota teyze, geceleri her yalnız kaldığında bu kitabı okuyormuş ve "Bana, yalnızlığımıza eşlik ediyor. Kendimi Kurtuluş'taymışım gibi hissediyorum" diyormuş.